

بررسی فلسفه تحقیق در حوزه فلسفه تربیت با نظر به بررسی ماهیت دانش در نظریه ضد روش

پروین بازقندی^۱، سعید ضرغامی^۲

بیان مسأله

محققین حوزه فلسفه تربیت در مواجهه با پرسش‌های خود درباره فلسفه تربیت، از روش‌های تحقیق مختلفی استفاده می‌کنند که در بعضی تحقیق‌ها نیز این روش‌ها و چگونگی استفاده از آن‌ها توضیح داده شده‌اند (برای نمونه: هیتینگ و همکاران، 2005؛ باقری، 1390). از طرف دیگر در برخی تحقیق‌های دیگر، فلسفه استفاده از این روش‌ها بخصوص در حوزه گسترده‌تر علوم تربیتی بررسی شده است (برای نمونه: یوشر، 1996؛ هوسن، 1997؛ واکر و ایورز، 1997؛ باقری و خسروی، 1386؛ علم الهدی، 1386؛ ضرغامی، 1390). در این پژوهش‌ها که در قلمرو روش‌شناسی تحقیق تربیتی قرار می‌گیرند، ماهیت، ضرورت و گاهی اصول تحقیق در حوزه تربیت بررسی شده است. آن‌چه در این تحقیق‌ها پیش‌فرض قرار گرفته است، یکسانی فلسفه تحقیق در همه حوزه‌ها و رشته‌های علوم تربیتی است. تحقیق حاضر از این پیش‌فرض می‌پرسد و در جستجوی آن است که فلسفه مخصوص تحقیق در حوزه فلسفه تربیت را در مقایسه با سایر قلمروهای دانش و بخصوص علوم تربیتی تبیین کند.

در همین باره یکی از سوال‌های مهم و اساسی در حوزه روش‌شناسی و تبیین فلسفه تحقیق، پرسش از ماهیت دانش است (علم الهدی، 1386) که هر جوابی به آن، نقش اساسی در تبیین فلسفه تحقیق دارد. در این تحقیق و برای بررسی ماهیت تحقیق در حوزه فلسفه تربیت، نظریه ضد روش یا هرج و مرج یکی از دیدگاه‌های معاصر درباره ماهیت علم و دانش که از طرف فایریند مطرح شده است، مبنای بررسی واقع شده است. بر اساس آن چه گفته شد مسأله تحقیق

¹ - دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه تربیت معلم

² - عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت معلم

حاضر، بررسی فلسفه تحقیق در حوزه فلسفه تربیت با استفاده از بررسی ماهیت دانش در نظریه هرج و مرج است.

سوال‌های پژوهش

- 1- ماهیت دانش در نظریه هرج و مرج چیست؟
- 2- بر اساس بررسی نظریه هرج و مرج و تبیین ویژگی‌های مخصوص تحقیق در حوزه فلسفه تربیت، فلسفه تحقیق در حوزه فلسفه تربیت چیست؟

چارچوب نظری

مبنای بررسی فلسفه تحقیق در حوزه فلسفه تربیت در مطالعه حاضر، نظریه فایراند دربارۀ ماهیت دانش و چگونگی پیدایش و گسترش آن است. این نظریه که از سوی فایراند، نظریه هرج و مرج نامیده شده است (1993)، همراه با بررسی ویژگی‌های مخصوص تحقیق در حوزه فلسفه تربیت، مبنایی را فراهم می‌کند که بر اساس آن می‌توان فلسفه تحقیق در قلمرو فلسفه تربیت را تبیین کرد و بر اساس آن پیشنهادهایی را نیز برای محققین این حوزه از دانش بشری، ارائه کرد.

روش تحقیق

این تحقیق ماهیتی نظری و فلسفی دارد اما از آن‌جا که روش‌های تحقیق فلسفی گوناگونند (گیون¹، 2008؛ هیتینگ²، 2001)، لازم است بر بنیاد هدف‌های ویژه این تحقیق، روش‌های ویژه‌ای انتخاب شود. بر همین اساس از روش‌های تحلیل فرآیندهای ادبیات تحقیقی موجود در رابطه با موضوع تحقیق و قیاس عملی با برداشتن گام‌هایی بدین شرح استفاده شده است: در گام اول، برای بررسی ماهیت دانش در نظریه هرج و مرج، ادبیات موجود بخصوص محتوای آثار فایراند، به طور کیفی تحلیل و بررسی شده است. همچنان که اردوران (2009) نیز اشاره

¹. Given

². Heyting

می‌کند چنین بررسی‌های نظری و فلسفی می‌توانند زمینه‌ساز استنتاج کاربردهایی برای آموزش باشند. بدین ترتیب در گام دوم از روش قیاسی-منطقی به عنوان یکی از انواع قیاس (هاگرسون در شورت، 1991) استفاده شده است تا ضمن تحلیل ماهیت مخصوص تحقیق در حوزه فلسفه تربیت، تجویزهایی برای چگونگی تحقیق در این قلمرو پیشنهاد شود.

یافته‌های تحقیق

در نظریه هرج و مرج (فایرابند، 1993) هر شناخت‌شناسی بنیادگرا مثل تجربه‌گرایی یا حتی خردگرایی در توضیح ماهیت دانش و چگونگی پیدایش و گسترش آن رد می‌شود. بر همین اساس در این نظریه هر روش ویژه و واحدی مانند استقراء، حدس و ابطال و مانند آن پذیرفتنی نیست. بنابراین تنوع روش‌ها و نظریه‌های روش‌شناسانه در قلمروهای گوناگون دانش، برای نقد و گسترش بیشتر دانش ضروری می‌باشد. بر اساس یافته‌های تحقیق و با توجه به ویژگی‌های مخصوص رشته فلسفه تربیت، این نتیجه حاصل شده است که از طرفی تحقیق در حوزه فلسفه تربیت نمی‌تواند خود را به هیچ‌کدام از شناخت‌شناسی‌های بنیادگرا محدود نماید و از طرف دیگر این نوع تحقیق ماهیت مخصوص خود را در بین علوم اجتماعی دارد که این ماهیت مخصوص وابسته به جنبه فلسفی آن است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس یافته‌های تحقیق می‌توان نتیجه گرفت ویژگی مخصوص پژوهش در حوزه فلسفه تربیت نه ناظر به وجه تربیتی آن بلکه ناظر به وجه فلسفی آن است. بر همین اساس، پیشنهاد این تحقیق گشودگی و آزادی روش‌شناسانه در کنار توجه به ماهیت فلسفی، درجه دوم و نظریه پردازانه تحقیق در حوزه فلسفه تربیت است. درباره آزادی روش‌شناسانه، بر نکته‌هایی چون آزاد بودن پژوهشگر در اندیشیدن درباره فلسفه تربیت و رای‌باور همگانی و نظریه‌ها و روش‌شناسی‌های موجود و بر اساس تمایلات زیبایی‌شناسانه و متافیزیکی تأکید شده است.

واژگان کلیدی: فلسفه تربیت، ماهیت دانش، ضد روش، نظریه هرج و مرج، روش‌شناسی

منابع

- 1- باقری، خسرو؛ خسروی، زهره (1386). پژوهش تربیتی: چیستی و روش شناسی. فصلنامه نوآوری های آموزشی، سال ششم، شماره 21، صص 49-76.
- 2- صادق زاده، علیرضا (1385). گامی به سوی تحول در الگوی تولید علوم تربیتی: تحلیل و بررسی الگوی تباین معرفتی با تعالیم دینی، همایش ملی علوم انسانی: وضعیت امروز و چشم انداز فردا.
- 3- علم الهدی، جمیله (1386). پژوهش تربیتی: چیستی و روش شناسی. فصلنامه نوآوری های آموزشی، سال ششم، شماره 21، صص 173-202.
- 4- Given. L. M. (2008). The SAGE encyclopedia of qualitative research methods. (ed). London: Sage.
- 5- Feyerabend. P.K. (1993). Against method (3 rd Ed). London: Verso.
- 6- Heyting. F. (2005). Methodological traditions in philosophy of education. In F. Heyting, D. Lenzen & J. White (eds). Methods in philosophy of education. London: Routledge.
- 7- Husen. T. (1997). Research paradigms in education. In L. J. Saha (ed). International Encyclopedia of the Sociology of Education. Pergamon Press.